

суспільно-географічні дослідження

8. Шевчук Л. Т. Програма та методичні вказівки до спецкурсу “Соціальна географія” / Л. Т. Шевчук. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2000. – 30 с.
9. Шевчук Л. Т. Розвиток теоретичних основ соціальної географії : уточнення об’єкту дослідження / Л. Т. Шевчук // Наук. зап. Терноп. держ. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Сер. геогр. – 2003. – № 2. – С. 54 – 55.
10. Шевчук Л. Т. Соціальна географія : навч. посібник / Л. Т. Шевчук. – К. : Знання, 2007. – 349 с.

Островський І.В.

*Інститут економіки природо-користування
та сталого розвитку НАН України*

РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Визначення основних підходів до ресурсозбереження як чинника підвищення ефективності суспільного виробництва в умовах забезпечення сталого розвитку в Україні. Запровадження принципів ресурсоефективності, раціонального надрокористування та використання вторинної сировини.

Определение основных подходов к ресурсосбережению как фактору повышения эффективности общественного производства в условиях обеспечения устойчивого развития в Украине. Введение принципов ресурсоэффективности, рационального недропользования и использования вторичного сырья.

Identification of the main approaches to resource efficiency as a factor of social production in sustainable development in Ukraine. The introduction of the principles of resource efficiency, rational use of mineral resources and raw materials.

Вступ. Постановка проблеми. На всіх історичних етапах суспільного розвитку виробництва матеріальних благ були процесом взаємодії людини з природою. І це підсилює зв'язок господарства і природи. Розвиток промисловості в сучасних умовах економічних видносин пов'язаний з використанням у господарстві України дедалі більшої кількості природних ресурсів і збільшенням впливу на навколишнє середовище.

Людство продовжує будувати стосунки з природою переважно на основі екстенсивного використання ресурсів, без врахування її потенційних можливостей. Така взаємодія з природою стала причиною появи екологічних та економічних криз. У зв'язку з такою ситуацією актуальною проблемою стало формування нових стосунків суспільства з природою на базі ресурсозберігаючої технології, при первинному використанні паливно-енергетичних та мінерально-сировинних ресурсів, а також шляхом максимального залучення відходів виробництва й використання їх у господарстві.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблеми ресурсозбереження на території нашої країни почали вирішуватися на всіх етапах господарського будівництва в часи Радянського

суспільно-географічні дослідження

Союзу. Втілення в життя режиму економії в передвоєнні 40-ві й післявоєнні 60-ті роки забезпечило швидкі темпи росту промислового виробництва. Економії ресурсів приділяли серйозну увагу й надалі цей напрямок впроваджувався на всіх рівнях управління суспільним виробництвом. Внаслідок чого знижувалися енергоємність національного доходу. Ще в 50-х роках одним з основних шляхів економії матеріальних ресурсів визнавалося впровадження прогресивної техніки, оскільки технічний прогрес зумовлює економію не лише живої, але й уречевленої праці у всіх галузях промисловості [4].

Надалі вплив ресурсозберігаючих факторів на розвиток економіки став зменшуватись. В 70-х роках збереження ресурсів отримало нове направлення – на зниження матеріаломісткості виробництва. Особливого значення проблема ресурсозбереження набула після світової енергетичної кризи 1973-1974 рр.

На протязі останніх років дослідженням ресурсозабезпечення України займаються такі дослідники як Степаненко А. В, Воронка В. П., Дєдов О. В., Міщенко В. О., Хвесик М. А..

Постановка завдання. Неможливо постійно знижувати витрати палива на виробництво електроенергії, цементу на будівництво житла. Такі обмеження існують, але лише у випадку, коли не змінюється сама технологія. В умовах екстенсивного розвитку економіки режим економії означає раціональне використання ресурсів. В умовах інтенсифікації виробництва, прискорення науково-технічного прогресу, головним результатом режиму економії стає перехід до вищого по рівню ресурсозберігаючого типу відтворення. Ресурсозбереження стає якісно новим чинником виробництва: по-перше змінюється співвідношення між використаними засобами виробництва і витратами праці що в свою чергу зумовлене зростанням продуктивності праці, по-друге досягається такий стан суспільного виробництва, при якому економія стає вирішальним джерелом задоволення зростаючих потреб народного господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. З розпадом СРСР і отриманням незалежності на шлях самостійного як політичного і економічного розвитку вийшла одна з найбільших колишніх радянських республік — Україна. У результаті чого пануюча командно-адміністративна системи управління економікою України, як і інші колишні радянські республіки, опинилася в стані глибокої економічної кризи.

Перший рік незалежності України не приніс позитивних зрушень в економіці, почався процес прискореного падіння основних макроекономічних показників. Найбільше падіння відбулося в транспортному і сільськогосподарському машинобудуванні, хімічній промисловості, що зумовлено галузевим розподілом виробництва в радянських республіках. Глибока криза охопила також вугільну промисловість, видобуток вугілля, нафти та газу

суспільно-географічні дослідження

скорочується. За таких умов дійсно дуже важко впроваджувати та реалізовувати недешеві, але необхідні програми, процеси та технології ресурсозбереження.

Тому саме початок XXI сторіччя вважають відліковою зоною ресурсозберігаючих процесів на Україні. Наша держава поступово почала активізувати зусилля в даному напрямку, адже ефективного використання ресурсів вже давно потребує вітчизняна економіка, обтяжена зношеними ресурсомісткими основними фондами та застарілими технологіями. Розвиток ринкових відносин в Україні, що сприяє появі нових підприємств, посиленню спеціалізації та конкуренції у різних галузях стимулює впровадження нових ресурсозберігаючих технологій у виробництво.

На даний момент ресурсозбереження не являється певним відокремленим спрямуванням, щодо стану якого б можна були знайти відповідну інформацію, оскільки ресурсозбереження є багатограним поняттям, яке можна розглядати під різним кутом зору. Державний комітет статистики України представляє інформацію щодо стану ресурсозбереження в Україні через призму інноваційної діяльності, яка є невід'ємною та надзвичайно важливою складовою ресурсозбереження, одною з його характеристик.

У результаті виробничої діяльності використовуються різноманітні матеріали і природні ресурси для виробництва продукції, яка потрібна як для суспільства, так і для окремого споживача. Проте наданий момент в більшості галузей народного господарства спостерігаються значні втрати окремих видів ресурсів, які нераціонально використовуються, перебувають у відвалах, займають великі території і забруднюють навколишнє природне середовище. Тому питання ресурсозбереження в економіці і розвитку господарства набуває великої ваги. В умовах ринкової політики все більшого значення набуває комплексний підхід до ресурсозбереження, який включає органічне поєднання технологічних, соціальних і економічних напрямків інтенсифікації використання ресурсів. Це складова загального поняття «екологізація виробництва», яке включає: заохочення ресурсозбереження, пошук новітніх джерел енергії, маловідходне виробництво, переробку відходів, а також процес виготовлення і використання товарної продукції. Сюди також відноситься: економні витрати сировини, комплексне використання природних ресурсів, створення новітніх технологій, що забезпечують маловідходне виробництво, замкнуті цикли водообігу, утилізацію відходів [5].

Ефективність використання природних ресурсів суспільним виробництвом оцінюється інтенсивністю природокористування, що визначається збільшенням кількості кінцевої корисної продукції на одиницю залученого у виробництво конкретного або інтегрального ресурсу або питомими капіталовкладеннями на відтворення цих ресурсів. Для всіх галузей сучасного виробництва характерні два основних напрямки підвищення ефективності: зростання виробництва продукції, не потрібної для задоволення потреб на

суспільно-географічні дослідження

основі зростання електро- й енергооснащеності праці, що призводить до економії живої праці; ресурсозбереження, тобто раціональне використання матеріальних, трудових і грошових ресурсів на базі застосування ресурсозберігаючих техніки і технології, удосконалення організації виробництва і праці. Дивлячись на постійно зростаючі темпи виснаження природних ресурсів, поступове залучення до виробництва ресурсів нижчої якості, накопичення відходів та глобалізацію екологічних проблем, на мій погляд, більш перспективним напрямком підвищення ефективності суспільного виробництва з урахуванням екологічного фактора є саме ресурсозберігаюча діяльність. Реалізація концепції ресурсозбереження передбачає комплексний підхід, органічне сполучення технологічних, економічних і соціальних напрямків інтенсифікації використання ресурсів.

За даними статистики на кожного жителя Землі щорічно видобувається близько 20 т сировинних ресурсів, з котрих тільки 7 % використовується у кінцевому продукті, а решта маси йде у відходи [5].

Відходи виробництва, або вторинні ресурси - одне з основних джерел ресурсозбереження.

З екологічної точки зору важливе не тільки зменшення кількості відходів, але й залучення їх повторно в господарське використання. Видобування корисних компонентів із відходів дає можливість заощаджувати вичерпні природні ресурси, залишаючи їх у земних надрах для майбутнього використання, а головне, що при цьому зменшується забруднення навколишнього середовища.

В Україні кожна третя тонна сталі, кожна п'ята тонна кольорових металів і кислот, а також половина паперу і картону виробляється з вторинної сировини. Переробка вторинної сировини потребує в 4 рази менше капіталовкладень, ніж виробництво з первинної сировини, а питома вага капіталовкладень на збір і переробку металобрухту в 25 разів нижча, ніж виробництво металу з руди. Витрати електроенергії при виплавці алюмінію в 25 разів більші, ніж при переплавленні його з вторинної сировини.

Одним з вагомих компонентів ресурсозбереження є вторинний ресурсний потенціал. Навіть за кризових умов господарювання щорічно утворюється близько 600-700 млн. т відходів з номенклатурою більше ніж 50 найменувань, у структурі яких переважає видобувна, паливно-енергетична, металургійна та хімічна промисловість. У перспективі передбачається формування ефективного механізму вторинного ресурсоспоживання і залучення у цю сферу іноземних інвестицій. Зокрема, значного розвитку набуде вторинна металургія. Особлива увага приділятиметься розширенню напрямів використання макулатури, полімерної вторинної сировини, деревини; створюватимуться потужності по переробці картонної, скляної, металевої та пластикової тари і упаковки.

суспільно-географічні дослідження

Вичерпання ряду високорентабельних родовищ металевих руд і проблема охорони навколишнього середовища зумовили найважливішу проблему - використання вторинних ресурсів, завдяки чому зменшуються не тільки витрати енергії на їх вилучення й переробку, а й промислові викиди в атмосферу та гідросферу. Відомо, що кожна тонна металу, виплавлена з лому, обходиться у 20 разів дешевше, ніж із залізної руди. При цьому викиди в атмосферу зменшуються на 86%, у гідросферу - на 76%, а кількість відходів - на 97%. При виплавленні алюмінію з лому електроенергії витрачається у 23 рази, а палива - в 7,4 раза менше. Повна утилізація й переробка відходів чорної металургії можуть дати економію, рівнозначну вартості залізної руди, що видобувається в Україні.

Впровадження нових технологій і використання вторинної сировини в паперовій промисловості дасть змогу не тільки збільшити випуск та асортимент продукції, а й зберегти сотні тисяч гектарів лісів. Слід зазначити, що вихід паперу з 1 деревини в Україні у 5-7 разів нижчий, ніж у високорозвинених країнах ринкової економіки.

За даними Міністерства природних ресурсів і екології, у нашій країні щороку утворюється майже 2 млрд. т різних відходів, 2/3 з яких - розкривні, шахтні та інші гірські породи. Тільки переробка сільськогосподарської сировини дає щороку 450 млн. т відходів. Зростання населення і масштабів виробництва спричинило виникнення регіональних екологічних проблем.

Найефективнішим шляхом вирішення проблеми ресурсозбереження є використання безвідходних та маловідходних технологій. Це потрібно взяти до уваги, адже світові ціни на сировину постійно зростають.

У формуванні стратегічного потенціалу сталого розвитку у сфері поводження з відходами в Україні пріоритетна увага має надаватися забезпеченню засад управління відходами і створенню його організаційно-економічного забезпечення. Таке управління на базі реалізації ідей рециклінгу і створення відповідної інфраструктури за досвідом найбільш економічно розвинених країн є безальтернативною стратегічною домінантою. Це тим більш важливо, що генерування відходів в Україні продовжує зростати. Відтак постає завдання формування довгострокових програм попередження утворення відходів. Додаткове стимулювання має отримати політика та організаційно-економічний механізм, спрямовані на досягнення ефекту декаплінгу, маючи на увазі зростання ВВП за відносного зменшення утворення відходів [2].

Одним з базових постулатів ідеології сталого розвитку є підвищення ресурсоефективності за рахунок вторинного ресурсокористування. За досвідом низки країн, сектор утилізації і повторного використання відходів перетворюється на все більш прибуткову галузь економіки. Відбувається економізація сфери відходів, яка базується на

суспільно-географічні дослідження

нових організаційно-економічних механізмах і загальному державному сприянні. У рамках зазначених тенденцій розвинених країн започатковано якісні зміни в розвитку економіки і суспільства загалом. Відбувається переорієнтація стратегічних цілей господарського розвитку, одним із базових напрямів стає вторинне ресурсокористування.

Українська практика демонструє дефіцит організаційно-економічних механізмів сприяння використанню відходів як вторинної сировини. У формуванні стратегічного потенціалу сталого розвитку у сфері поводження з відходами пріоритетна увага має надаватися сталому управлінню відходами, створенню відповідного організаційно-економічного забезпечення. Таке управління на базі реалізації ідей рециклінгу і створення відповідної інфраструктури вже стало реальністю в найбільш економічно розвинутих країн. Це тим більш важливо, що і в європейському регіоні генерування відходів продовжує зростати (темпом 2% на рік). Нині постає завдання щодо формування стратегії попередження утворення та розширення рециркуляції відходів. У рамках політики сталого розвитку має формуватися система понять і поглядів, які забезпечать перехід від управління відходами до управління матеріалами і ресурсами. Цей шлях дасть змогу пов'язати проблеми відходів із загальною політикою збалансування споживання та виробництва і гарантувати перехід до сталого розвитку.

Маловідходна технологія – це спосіб виробництва продукції, при якому частина сировини та матеріалів переходить у відходи, однак шкідливий вплив на навколишнє середовище не перевищує допустимих санітарних норм.

Основою маловідходних технологій є комплексна переробка сировини з використанням усіх її компонентів, оскільки відходи виробництва являють собою саме невикористану або недовикористану сировину. Впровадження маловідходних технологій – складне економічне завдання. Зазвичай саме економічні чинники накладають обмеження на впровадження досягнень НТП, оскільки маловідходні технології, при існуючих підходах до оцінки доцільності їхнього застосування, не завжди виявляються ефективними. Є відходи, які через ряд причин у даний час нерационально використовувати, наприклад, деякі відходи кольорової металургії. Водночас це не стосується тих відходів кольорової металургії, що відрізняються високою токсичністю і забруднюють навколишнє середовище. Сполуки сірки, миш'яку, селену, телуру; залишки свинцю, цинку, міді, потрапляючи у відходи, становлять небезпеку навіть без урахування економічної доцільності [8].

У сучасних умовах господарювання для найбільш ефективного ресурсовикористання та його збереження є комплексний підхід до переробки сировини. Цьому має сприяти створення територіально-виробничих комплексів із замкненою структурою матеріальних

суспільно-географічні дослідження

потоків сировини і відходів усередині комплексу, включаючи комплексну переробку сировини. Такий комплексний розвиток сприятиме також ефективному і раціональному використанню енергоресурсів та енергозбереженню [9].

Основні стратегічні напрями сучасного ресурсозбереження, реалізовані у рамках національних економік, можуть бути зведені до таких: комплексне використання мінерально-сировинних і паливних ресурсів; впровадження ресурсозберігаючої техніки і технології; широке використання в галузях переробної промисловості вторинної сировини; стабілізація земельного фонду, відновлення родючості землі, рекультивация відпрацьованих кар'єрів тощо; ефективне регулювання лісокористування, підтримання продуктивності лісів, активне лісовідновлення; збереження рекреаційних ресурсів при розміщенні нових промислових об'єктів. На мікроекономічному рівні основними напрямками ресурсозбереження є: вдосконалення технологічних процесів; вдосконалення конструкцій, режимів експлуатації устаткування; зниження прямих втрат паливно-енергетичних та інших виробничих ресурсів; структурні зміни у технології та організації виробництва; поліпшення якості використовуваних палива й енергії, інших виробничих ресурсів; організаційно-технічні заходи з економії та раціонального споживання ресурсів.

Вирішення проблеми ресурсозбереження означає: збільшення випуску продукції при незмінній або меншій витраті матеріальних ресурсів; зниження собівартості виробленої продукції; зростання чистого прибутку; більш повне використання виробничих потужностей і підвищення продуктивності праці; зменшення капітальних вкладень у видобувній галузі; поліпшення екологічної ситуації навколишнього середовища.

На мою думку, раціональне використання природно – ресурсного потенціалу і своєчасне його відновлювання, використання нових, екологічних та ресурсозберігаючих технологій, підтримки виробництва державою, національної свідомості кожного громадянина, який думає і дбає за майбутнє своєї країни, все це є позитивними факторами ресурсозбереження, що впливають на підвищення рівня виробництва в Україні.

На даний момент в Україні наявна правова база природокористування. Вона виходить з визнання вартості та ціни різного роду природних ресурсів, регулює платність природокористування на основі рентних відносин. Але існуюча правова база, що регулює природокористування, потребує подальшого удосконалення. Основне завдання на сьогодні – це питання комплексного та ефективного використання ресурсів у народному господарстві та збереження їх для наступних поколінь.

У сучасних умовах господарювання однією з дуже важливих проблем кожного підприємства є економія ресурсів та пошук резервів їх кращого використання, що характеризується зниженням абсолютної та питомої витрати окремих видів ресурсів, що

суспільно-географічні дослідження

дасть змогу з такої самої кількості сировини й матеріалів виготовляти більше продукції без додаткових затрат суспільної праці, підвищить ефективність виробництва в цілому на кожному підприємстві.

Раціональне ресурсоспоживання й ресурсозбереження є проблемою комплексною й багатоплановою. У майбутньому для більшості підприємств назріла необхідність впровадження в практику маркетингу товару третього рівня, що уможливує доступ до ширшого асортименту фінансово-кредитних, інформаційних, логістичних та післяпродажних послуг товаровиробника в процесу просування власної спеціалізованої продукції. В залежності від того, наскільки ефективно та раціонально здійснюється політика ресурсозбереження на підприємствах, залежить розвиток як окремих підприємств, підвищення якості природокористування в розрізі економічної ефективності, так і його ділових партнерів і збереження національного багатства країни в цілому [7].

В умовах розвитку конкурентної економіки особливо важливу роль має ідентифікація учасників комерціалізації інноваційних технологій та їх диференціації в залежності від можливостей доступу до різних ресурсів, в тому числі, інформаційних, ступеня новаторства, базових компетенцій, спеціальних знань тощо. Такий підхід істотно розширює теоретично-методичні аспекти дослідження проблеми ресурсозбереження на різних стадіях життєвого циклу галузі, підприємства, окремого інноваційного проекту і товару.

Важливим пріоритетом є підвищення ефективності енергозбереження у зв'язку з тим, що Україна належить до енергодефіцитних країн і за рахунок власних джерел задовольняє свої потреби в паливно-енергетичних ресурсах менш ніж на 50%. Відповідно до Комплексної державної програми з енергозбереження передбачається: запровадити заходи, спрямовані на скорочення енерговитрат у виробництві енергомісткої продукції й здійснення комплексного фінансово-економічного та енергетичного аудиту найбільш енергоємних виробництв і закриття на цій підставі збиткових підприємств; провести реконструкцію та технічне переозброєння ТЕЦ промислових підприємств; впровадити економічний механізм зацікавленості в економії паливно-енергетичних ресурсів, нових енергозберігаючих маловитратних технологій; запровадити на енергоємних підприємствах автоматизовану систему обліку та управління витрат енергоносіїв; залучити до паливно-енергетичного балансу країни відновлювані та нетрадиційні джерела енергії [9].

В цілому комплексний розвиток усіх напрямів ресурсозбереження дасть змогу сформуванню нової ідеології господарювання, що базується на економічному використанні наявної ресурсної бази, оптимальному співвідношенні первинних і вторинних ресурсів та маловідходному виробничому циклі.

суспільно-географічні дослідження

Таким чином, ресурсозбереження з позиції концепції «сталого розвитку» – це різновиди діяльності, спрямовані на раціональне використання ресурсів для потреб нинішнього і майбутніх поколінь, оскільки лише в гармонійно розвиненому суспільстві одним з головних чинників сталого розвитку є ресурсозбереження.

Вирішення проблем сталого розвитку вимагає системного підходу, який включає комплекс функціонально взаємодіючих підсистем, концентрує сукупність виробничого потенціалу, нормативне використання енергетичних ресурсів, базується на економіко-енергетичних принципах.

Запровадження принципів ресурсоефективності є нагальною потребою для України задля підвищення її конкурентоспроможності, посилення енергетичної безпеки, прискорення економічного та соціального розвитку, зменшення впливу на довкілля та розбудови сучасної високотехнологічної та ефективної країни. Безперечно для цього необхідна державна підтримка у виді стратегічних планів та програм, що будуть сприяти розвитку ресурсозбереження в Україні, стимулюватимуть відповідальність компаній та насадження засад ресурсоефективності та відповідального споживання у населення [3].

Висновки. Для мінерально-сировинної бази природо-ресурсного потенціалу України ключовим фактором сталого розвитку є відповідне інституціональне середовище, яке забезпечуватиме стале надрокористування. Його формування у вітчизняній сфері надрокористування значною мірою здійснювалося спонтанно, під впливом певних домінуючих політичних і бізнесових груп. Як свідчить практика, інституціональне середовище, що наразі визначає якість державного управління вітчизняною сферою надрокористування, не відповідає сучасним економічним реаліям. Це призводить до нераціонального використання надр.

Господарська практика впровадження засад сталого розвитку показала, що цей процес значним чином загальмований. Нераціональне використання надр наразі зумовлено: слабким контролем з боку держави; недосконалістю чинного законодавства та нормативно-правової бази; відсутністю ефективного економічного механізму управління фондом надр; низьким рівнем відтворення вітчизняної мінерально-сировинної бази, що визначається недостатнім фінансуванням геологорозвідувальних робіт; нерозвиненістю внутрішнього фондового ринку, що визначає низький рівень капіталізації гірничодобувних підприємств. Усунення цих проблемдопоможе прискорити перехід надрокористування на засади сталого розвитку. Якщо оцінювати природно-ресурсний потенціал, то йому немає ціни, те, що він у собі має – безцінне. Економічний розвиток нашої країни неможливий без

суспільно-географічні дослідження

раціонального використання природних ресурсів, без розкриття великого потенціалу природи.

Література

1. Амосов О. Ю. Проблема ресурсозбереження в Україні та шляхи її вирішення / О. Ю. Амосов, Н. Л. Гавкалова // Теорія та практика державного управління. – Вип. 3 (34), 2011. – с. 1-5
2. Бойчук Ю.Д., Екологія і охорона навколишнього середовища: навч. посібник /Ю.Д. Бойчук, Е.М. Солошенко, О.В. Бугай.– Суми: ВТД «Університетська книга», 2002.
3. Підліснюк В. Основи сталого розвитку: посіб. / В. Підліснюк. – Кременчук : Вид. ПП «Щербатих О.В.», 2008 – 124 с.
4. Радчук І.М. Сутність поняття «ресурсозбереження» та шляхи його впровадження на підприємстві / І.М. Радчук // ВЕСТНИК ХНТУ. – 2009. – №3(36). – С. 93–96.
5. Сотник І.М. Управління розвитком ринку ресурсозбереження в Україні: проблеми і перспективи / І. М. Сотник, Ю.О. Мазін // Сталий розвиток економіки (науково-виробничий журнал) – 2011. – №1 – С. 3-4.
6. Сотник І. М. Теоретичні засади розвитку ринку ресурсозбереження / І. М. Сотник //Сталий розвиток економіки (науково-виробничий журнал) – 2011. – №4 – С. 255-260.
7. Сталий розвиток суспільства: роль освіти: путівник / [В. Підліснюк, І. Рудик, В. Кириленко та ін.]; за ред. В. Підліснюк. – К. : СПД «Ковальчук», 2005. – 88 с.
8. Степаненко А. В. Глобалізація, конкурентоспроможність й економічна безпека: проблеми взаємодії та взаємозв'язку / А.В. Степаненко // Продуктивні сили України. – 2007. - №1(002). – С. 71-84.
9. Хвесик М. А. Стратегічні імперативи раціонального природокористування в контексті соціально-економічного піднесення України: [монографія] / М. А. Хвесик. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2008. – 496 с.

Буткалюк К.О.
*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ І ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Виявлено вплив демографічної ситуації на формування ринку праці адміністративної області.

Определено влияние демографической ситуации на формирование рынка труда административной области.

The influence of the of the labor market on the administrative area.

Постановка проблеми. Природною основою пропозиції праці на регіональному ринку є населення, його соціально-демографічні показники. Чисельність, статеві-вікова структура, освітній рівень населення, особливості його розселення є головними чинниками формування демографічного і працересурсного потенціалу регіону, що визначають можливості залучення робочої сили в економічну систему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз публікації з даної проблематики свідчить, що в останні роки все частіше суспільно-географами піднімається низка питань,